

8. Плачинда Т. С. Професійна підготовка педагогічного працівника закладу позашкільної освіти за дуальною системою навчання: стан та перспективи. Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький, 19 березня 2024 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький: ПП «Поліум», 2024. С. 266-269 URL: <http://surl.li/rtgzb>
9. Сусахіна Л. В. Організація освітнього процесу закладу позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій. Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький, 19 березня 2024 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький: ПП «Поліум», 2024. С. 114-118 URL: <http://surl.li/rtgzb>

Попова В. В.,

*доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту професійної освіти НАПН України,
pvv33sam@gmail.com*

Попов В. Ю.,

*кандидат економічних наук, доцент,
Національна академія статистики, обліку і аудиту
pvv33sam@gmail.com*

УКРАЇНСЬКА НАУКА І ОСВІТА ТА ПЕРЕДУМОВИ ТЕПЕРІШНЬОЇ ВІЙНИ

Анотація. Наука і освіта формують світогляд сучасного суспільства. Саме через негативний вплив на них започатковується денаціоналізація і імперське підкорення свідомості. Наскільки ця обставина передувала військовому вторгненню в Україну, є актуальним питанням дослідження. В цій статті проаналізовано, наскільки адекватно в сучасних науково-освітніх колах України розглядається питання колоніального впливу. Для досягнення цієї мети використовується методологія порівняльного аналізу. На основі опрацювання статистичних даних виявлено ознаки колоніальної залежності. Робиться висновок про наслідки неприйняття науково-освітніми колами України цих ознак. Запропоновано спрямувати подальші дослідження на відповідне переосмислення парадигми наукового пошуку.

Ключові слова: війна, колонізація, наука, освіта, Україна.

Abstract. Science and education are builders of society's worldview. Denationalization and imperial subjugation are carried out through them. To what extent this circumstance preceded the military invasion in Ukraine is a research urgent question. This article analyzes how adequately the colonial influence issues are considered in modern Ukraine's scientific and educational circles. To achieve this goal, it used the comparative analysis methodology. Based on the processing of

statistical data, signs of colonial dependence were revealed. A conclusion is made about the consequences of non-acceptance of these features by Ukraine's scientific and educational circles. It is proposed to direct the sequence of further research according to the national resistance paradigm.

Keywords: colonization, education, science, Ukraine, war.

Відправною постановкою проблеми є актуальне питання щодо визначення ролі української науки і освіти в утворенні передумов теперішньої війни. Українська наука впродовж 30 років формальної незалежності веде дискусії про статус України у складі колишньої Російської імперії, Радянського Союзу. Навіть у сучасних відносинах з РФ усе ще намагаються знайти «хороших росіян». Такою невпевненістю значною мірою визначався і стан освіти. Молоде покоління має хитке уявлення щодо принципів окремішності української нації та необхідності здобуття фактичної, а не формальної незалежності.

Українське суспільство після варварського нападу дало вагомі підстави для цілком однозначної відповіді у зазначених дискусіях. Ця відповідь не залишилась непоміченою навіть закордонними науковцями. Відповідно до матеріалів «Мюнхенського форуму безпеки 2024» понад 80 % українців беззаперечно впевнені у перемозі України та звільненні всіх її територій (понад 90 %) [3]. Така реакція українців нівелює підґрунтя зазначеної дискусії і є вагомим аргументом для переведення парадигми наукового пошуку в цілком однозначну площину парадигми колоніальної залежності.

Апологети архаїчних імперіалістичних амбіцій назвали розпочаті у 2022 р. масові військові дії на території України «спецоперація». Тобто, вони розглядають Україну не як незалежну державу, а як їхню довічну колонію. На цей раз, як і у попередні періоди колонізації, перешкодою виконанню їхніх планів є українська ідентичність. Переважна більшість можновладців-росіян погоджуються з кремлівськими намірами «денаціоналізації» України. Така відвертість є додатковим аргументом на користь наукового дослідження ознак колонізації України в історичній порівняльній ретроспективі.

Літературні джерела проаналізовані стосовно висвітлення історичних коренів царської, радянської і пострадянської колонізації України.

Існує твердження про те, що Україна була поневолена (колонізована) московщиною у середині 17 ст. з підписанням Переяславської угоди: «Коли складався договір 1654 р. Україна була фактично і юридично цілком самостійна держава... Отже, складаючи договір з Москвою як незалежна держава, Україна ставила свої умови, що їх друга сторона в договорі – Москва – прийняла» [22, с. 119]. Невдовзі підписант цієї угоди Б. Хмельницький зрозумів, що: «... був ошуканий Москвою ще за життя – люто і підло» [6, с. 283], а Україна саме з того часу почала перетворюватись на колонію московщини. Твердження про те, що «Царська Росія мала справжні колонії, як Закавказзя та Туркестан, але Україну

годі зарахувати до них» [12, с. 149] спростовується відомими істориками-економістами.

М. Яворський акцентував увагу на необхідності національно-визвольних змагань українців у кінці XIX – на початку XX ст. від російського колонізатора [21]. О. Оглоблін обґрунтував, що Україна перебувала протягом декількох століть під економічними та політичними впливами Річчі Посполитої, московського царства, а згодом російської імперії [13]. М. Слабченко переконливо показав поступове перетворення України у колонію московщини [18]. М. Яснопольський склав «фінансово-фізіологічну» картину російської імперії кінця XIX ст. та статистично довів колоніальний визиск й національне пригнічення, запроваджене російським урядом в Україні [23].

Стосовно наступного періоду М. Шаповал доводить, що Україна під більшовицькою владою стала московською колонією, якою керують етнічні меншини [20, с. 5]. Ф. Пігідо у роботі «Україна під большевицькою окупацією» однозначно стверджував, що: «Взагалі господарська політика Кремля в Україні носить неприховано колоніальний характер» [14, с. 80]. Професор Йоркського університету (м. Торонто, Канада) українець за походженням Орест Субтельний наводить таку цитату Г. Пятакова, який у листопаді 1918 р. очолив «незалежний» Тимчасовий робітничо-селянський уряд України: «Піддержувати українців нам не приходить, бо для пролетаріату цей рух некорисний. Росія без української цукрової промисловості не може існувати, те саме можна сказати й щодо вугілля (Донбас), хліба і т. д.» [19, с. 305].

Дослідник української економіки тих часів К. Кононенко оперує широким масивом статистичної інформації. Він дає таке тлумачення способів колонізації України: «Більш, ніж трирічний період боротьби українського народу за національне і соціальне визволення, у формі збройного спротиву всім окупантам, був припинений голодом, залишаючи перемогу в руках останнього окупанта – большевицької Росії» [9, с. 111].

Особливо гостра дискусія відмічається стосовно пострадянського періоду після 1991 р. Але досить впевнені крапки над «і» ставить необхідність Закону «Про основи національного спротиву» 2021 р. [17]. Тут йдеться про комплекс заходів, спрямованих на забезпечення суверенітету і територіальної цілісності держави в умовах збройної агресії. Наголошується на необхідності реалізації відповідної державної політики у сфері освіти і науки у закладах загальної середньої освіти.

Законодавче запровадження зазначених заходів означає наявність загроз колонізації, що залишається непоміченим деякими провідними українськими науковцями. Досить абсурдним виглядає твердження (2020 р.) про те, що Україна перестала відповідати визначенню колонії, хоча «... її політична і економічна залежність від Росії не зникла» [11, с. 583].

Наслідки такого ставлення науковців демонструє Наказ Міністерства освіти

і науки України у 2022 р., в якому констатується: «На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміна «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі» [10].

Більш як через 30 років здобуття формальної незалежності та майже через 1,5 року після початку теперішньої війни Верховна Рада України ухвалила закон, який стосується деколонізації лише топонімії [16]. Аналіз вітчизняних літературних джерел показав, що місце науки і освіти в деколонізації всієї української системи господарювання поки залишається вакантним.

Метою даної статті є виявити ознаки колоніальної спадщини в економіці сучасної України, подолання якої варте уваги українських науковців і освітян.

Для досягнення цієї мети використовується методологія порівняльного аналізу. Йдеться про порівняння показників соціально-економічного розвитку України з іншою державою. Якщо країни перебувають у однаковому статусі незалежності, то і зміни показників їхнього соціально-економічного розвитку повинні бути якщо не тотожними, то хоча б мати високу кореляційну відповідність. На доцільності таких порівнянь наголошується у вже згаданій концепції національно-патріотичного виховання у системі освіти України. У ній зазначено, що дискусійність питань знімається, коли ми розглянемо «порівняльно-історичні відомості про переривання державності в інших європейських країнах, які сьогодні представлені потужними європейськими націями» [10].

Думку щодо важливості порівняльних досліджень при визначенні причин переривання державності інших країн (колонізації) активно просувають і закордонні науковці. Відомий дослідник ірландського колоніалізму професор J. Ruane зазначає, що: «Колоніальні інтерпретації повинні ґрунтуватися на порівняльному дослідженні. Необхідність цілісного, контекстуального та порівняльного аналізу особливо важлива у ірландському випадку» [4, с. 308].

Дослідник питань російського колоніалізму в Україні С. Величенко стверджує, що чи була країна колонією і залишається нею визначається не за її географічним розташуванням на карті та положенням відносно метрополії, а за її фактичним політичним статусом «Саме тому Україну можна і треба порівнювати не лише з Європою, але й із колоніями, і тому слід визначити, якого типу колонією була Україна» [7, с. 328].

Аргументація на користь порівняльного аналізу України з Ірландією була відправною для міжнародної наукової конференції у листопаді 2019 р. [8]. Питання проведення такого порівняння не втратило актуальності й сьогодні. Наведені в даній статті результати дослідження виконано за методологією, яку було використано авторами у колективній монографії, виданій за результатами цієї конференції.

Україна має багато історичних паралелей з Ірландією. Але стосовно географічного розташування та ресурсного багатства Україна має суттєві переваги. Вона за площею у 8,6 разів більша зі стратегічним розташуванням у центрі Європи на перетині торговельних шляхів з Південного Сходу та Кавказу з чи не найкращим у світі ресурсним забезпеченням. При цьому, на початку 90-х рр. минулого століття після проголошення Акту незалежності Україна мала третій у світі за потужністю ядерний потенціал, космічну та авіаційну промисловість, розвинуте суднобудування, тощо. Чого не можна сказати про Ірландію, яка знаходиться на крайньому заході європейського континенту, та вкрай обмежені, у порівнянні з Україною, природні ресурси.

Тобто, можна висунути гіпотезу, що за однакового статусу незалежності від колоніальних впливів Україну не можна порівнювати з Ірландією. Адже набагато кращі вихідні передумови України мали-б забезпечити її абсолютне лідерство в економічному розвитку.

Для перевірки цієї гіпотези порівняємо зміни соціально-економічних показників цих країн: багатство та кількість населення нації.

Багатство нації є результатом її економічного розвитку та пов'язане з політичним статусом. Ця думка червоною ниткою проходить крізь усю «Національну систему політичної економії» Ф. Ліста. На підставі дослідження економічного розвитку Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, тощо, він доводить, що: «Історія не знає ані однієї багатой, ані однієї торгової і промислової нації, яка у той же час не була б і нацією вільною» [2, с. 180].

В умовах сьогодення багатство нації вимірюється показником ВВП. Відповідно, порівняємо зміни підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП України та Ірландії (рис.).

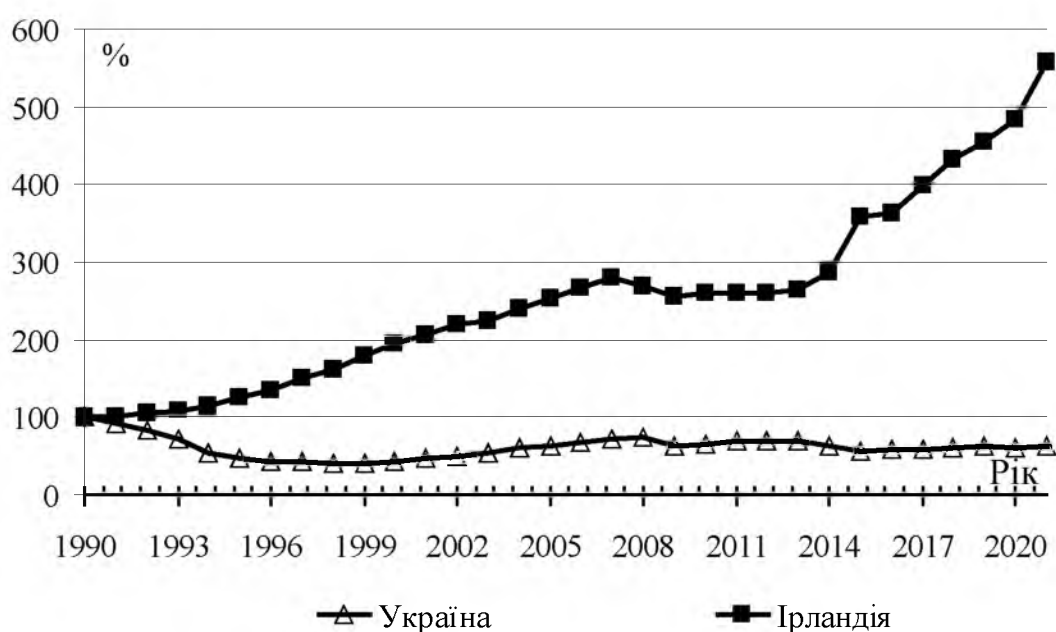

Рис. Підсумковий індекс фізичного обсягу ВВП, 1990–2021 рр. (1990 р. = 100).

Побудовано за даними: Всесвітній банк

Узагальнений тренд підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП України та Ірландії має яскраво виражені ознаки розходження – висхідний у Ірландії і спадний в Україні. ВВП у порівнянних цінах у період 1990–2021 рр. в Ірландії збільшився у 5,6 рази, а в Україні – зменшився до 62,5 % від рівня 1990 р.

Спадний характер підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП є свідченням того, що Україна після 1990 р. перебуває у затяжній кризі, безпрецедентна тривалість якої є аномальною. Відповідно до теорії циклів тренд змін цього показника вказує на стискання національної економіки України, а не її відновлення, що підтверджується динамікою макроекономічних показників [15, с. 50–66]. Тобто, протилежні зміни даного показника в Україні та Ірландії вказують на те, що ці країни у період 1990-2018 рр. рухались за розбіжними траєкторіями економічного розвитку.

На початку 90-х рр.. минулого століття населення в Україні було більшим, аніж у Ірландії майже у 15 разів (51,892 млн. чол. і 3,514 млн. чол. відповідно) (табл.).

Таблиця

Чисельність населення

Рік	млн. чол.		разів	зміна, 1990=100	
	Україна	Ірландія	Відхилення	Україна	Ірландія
1990	51,892	3,514	14,77	1,0000	1,0000
2000	49,1758	3,8052	12,92	0,9477	1,0829
2010	45,8707	4,5602	10,06	0,8840	1,2977
2021	40,9977	5,0600	8,10	0,7901	1,4400

Розраховано за даними: Всесвітній банк

На кінець 2021 р. цей кількісний розрив суттєво зменшився і становить 8,1 рази. Зменшення розриву у чисельності населення зумовлено протилежними природними та міграційними тенденціями. В Україні темпи вимирання населення істотно перевищують темпи його відтворення. Спостерігається еміграція працездатного населення за кордон внаслідок безробіття. В Ірландії, навпаки, після 1990 р. заохочувалось залучення високо кваліфікованих мігрантів. Чисельність населення тут зростала особливо потужними темпами у період між 2000 р. та 2010 р. – на 19,8%. Збільшення загальної чисельності населення відбувалось унаслідок збільшення попиту на робочу силу, кількість якої досягла більше двох мільйонів уперше в історії Ірландії. Це стало

результатом трансформації ірландського ринку праці у роки так званого «тигрового ока» (eye of the Tiger) (1997-2007 рр.). Потреби працедавців у додатковій робочій силі спочатку задовольнялися виключно за рахунок ірландських працівників, але незабаром цього стало недостатньо і були залучені мігранти. Таким чином ринок праці інтернаціоналізувався, а чиста міграція стала позитивною уперше з 1995 р. [5].

Протилежні тенденції у загальній чисельності населення та його зайнятості вплинули на кінцеві результати: якщо Україна втратила майже 21,0% свого людського потенціалу, то в Ірландії він зріс на 44,0%.

Отже, зміни досліджуваних показників у 1990-2021 рр. в Україні та Ірландії мають протилежні тенденції та асинхронні зміни: Ірландія стабільно нарощувала своє багатство та кількість населення, а в Україні у той же час зменшувалося багатство та вона втрачала своє населення. У результаті таких тенденцій Ірландія увійшла до групи найбільш розвинених країн світу та міцно утримує там свої позиції. Чого не можна сказати про Україну, у якій тенденції соціально-економічних показників не є характерними для незалежної від колоніальних впливів. Складно усвідомити, але Україна, маючи статус незалежності та атрибути суверенної держави (гімн, герб, прапор, валюту, тощо), за ознаками та показниками соціально-економічної сфери виглядає колонізованою.

Тобто, цілком правомірна гіпотеза про абсолютне лідерство України в економічному розвитку гарантоване кращими вихідними передумовами виявилась хибною. Причиною цього може бути різниця у реальному статусі незалежності від колоніальних впливів.

Таке послаблення України не залишилось непоміченим і сприяло прагненню імперських амбіцій сьогоденішнього загарбника. Воно свідчить також про те що українські наука і освіта впродовж 30 років виявились нездатними позбавитись від наслідків довготривалого перебування в тенетах колоніальної залежності. Таке позбавлення набагато складнішим процесом, ніж наведена констатація негативних змін в економіці. Воно вимагає радикального перегляду парадигми наукового пошуку, тобто: «... визнаних наукових досягнень, що упродовж певного часу дають модель постановки проблем і їхніх розв'язок науковому співтовариству» [1, с. 9].

За результатами дослідження можна запропонувати наступні висновки.

Дослідження передумов теперішньої війни передбачає вивчення історичних фактів, пошук яких стикається з низкою перешкод, пов'язаних з глибоким історичним корінням колоніальної залежності України. Саме такою залежністю можна пояснити приховування і спотворення реалій московськими «науковцями». Достовірні статистичні дані стосовно України часів царської і

радянської імперії можна знайти лише в закордонних джерелах. Їхню доступність забезпечують нащадки тих українських науковців, які змогли і уникнути переслідування в еміграції. Розуміння того, що висвітлення реального стану речей може загрожувати життю, було потужним рушієм тієї «наукової» думки, яка століттями культивувалась в Україні. Теперішні продовжувачі царсько-радянських імперських традицій демонструють ту саму політику. Загарбницьку – зовні, переслідування за оприлюднення свідчень про воєнні злочини – на теренах їхнього володарювання.

А нащадки радянської «науки» в Україні приречені дотримуватись тих стереотипів, на яких вони здобули авторитетні посади. Дотриманням цих стереотипів можна пояснити спотворення окремих історичних фактів (голодомор) для доведення відсутності колоніальної залежності. Дотримання цих стереотипів позбавляє наукового підґрунтя пошуки реальних причин економічного занепаду для зміцнення обороноздатності України.

Таким чином, в освіті залишились майже непорушними міцні шаблони колоніальної школи, налаштовані на виховування покірних кріпаків.

Такі висновки обумовлюють перспективи подальших досліджень стосовно орієнтирів перегляду парадигми української науки і освіти:

– розгортання дискусії стосовно позбавлення від рудиментів міфотворчості «історического матеріалізма» на користь історичної правди, адже значний масив історичних фактів залишається умисно прихованим і не є так само очевидним, як теперішні військові дії;

– констатація реальних наслідків колоніального панування через призму виявлення тих відцентрових сил, які призвели до розпаду радянської імперії;

– встановлення цільових орієнтирів і розроблення програмних документів затвердження національної незалежності в Україні.

Переведення наукових здобутків у практичну площину потребуватиме відповідного навчально-методичного забезпечення з перенавчанням і атестацією всього викладацького складу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kuhn, T. S. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press. 1962.
2. List, F. *The National System of Political Economy*, published in German, 1841 (English translation, London 1885; reprint New York: Augustus M. Kelley, 1991): http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/315/0168_Bk.pdf
3. Munich Security Report 2024. (n.d.). <https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2024/>
4. Ruane, J. 'Colonialism and the Interpretation of Irish Historical Development', in *Approaching the past: historical anthropology through Irish case studies*. Edited by Marilyn Silverman and P. H. Gulliver. Pp 428. New York:

- Columbia University Press. 1992., pp. 293-323.
https://www.academia.edu/31001018/Colonialism_and_the_Interpretation_of_Irish_Historical_Development
5. Timoney, N. (2010) Labour and Employment in Ireland in the Era of the Celtic Tiger. In Hogan, J., Donnelly, P. and O'Rourke, B. (eds) Irish Business and Society: Governing, Participating and Transforming in the 21st Century (pp. 3–27). Dublin: Gill and Macmillan.
 6. Білінський, В. Україна-Русь : історичне дослідження : у 3 кн. Кн.. 3 : Українська звияга / Володимир Білінський. – Тернопіль : Начальна книга – Богдан, 2017. – 408 с.
 7. Величенко, С. Питання російського колоніалізму в українській думці. Політична залежність, ідентичність та економічний розвиток // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – Випуск 13-14. — Харків: ТОВ «НТМТ», 2009 : http://shron1.chtyvo.org.ua/Velychenko_Stepan/Pytannia_rosiiskoho_kolonializmu_v_ukrainskii_dumtsi.pdf
 8. Ірландія, Україна та імперії: залежність, конфлікт, пам'ять. Міжнародна наукова конференція. Український науково-дослідний та освітній центр вивчення Голодомору : <https://www.holodomor-hrec.com/news/ireland/>
 9. Кононенко, К. Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї 1917 - 1960. – Мюнхен: 1965. – 535 с.
 10. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527 / <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>
 11. Кульчицький, С. Чи була Україна колонією у царські і радянські часи? Academia. Terra Historiae. Студії на пошану Валерія Смоля : У 2-х кн. / відпов. ред. Боряк Геннадій ; упоряд. Блащук Світлана, Боряк Геннадій, Горобець Віктор, Кудряченко Андрій, Матях Валентина, Ткаченко Василь, Солошенко Вікторія, Ясь Олексій. Київ : Ін-т історії України Національної академії наук України, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2020. Кн. 2 : Простори історика. С. 583- 594. 656 с.
 12. Лисяк-Рудшцький, І. Історичні есе. В 2 т. Том І. / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкєєвої - К.: Основи, 1994. - 554 с.
 13. Оглоблін, О. Проблема української економіки в науковій і громадській думці ХІХ— ХХ в. Червоний шлях. Громадсько-політичний і літературно-науковий журнал. № 9 - 10 (66 - 67) вересень - жовтень 1928 р. С. 165–179.
 14. Пігідо, Ф. Україна під большевицькою окупацією / Матеріали до історії боротьби українського народу в 1920 - 30 роках. — Мюнхен: 1956. — 142 с.
 15. Попов, В. Статистичне обґрунтування необхідності модифікації неокласичної парадигми. Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери : моногр. / [В. Г. Маргасової]. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – 620 с.
 16. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії : Закон України від 15.06. 2023 р. № 3005-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>
 17. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 лип. 2021 р. № 1702-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

18. Слабченко, М. Організація господарства України від Хмельнищини до світової війни. Частина 1: Господарство Гетьманщини XVII-XVIII століттів. К.: Державне видавництво України, 1923. - 203 с.
19. Субтельний, О. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука. – К.: Либідь, 1991. – 512 с.
20. Шаповал, М. Хто керує Україною? // Нова Україна. — 1925. - № 2-3.
21. Яворський, М. Нариси з історії революційної боротьби на Україні. Т. 1 / М. Яворський; Укр. ін-т марксизму, Іст. від. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 416 с.
22. Яковлів, А. Договір гетьмана Богдана Хмельницького з московським царем Олексієм Михайловичем 1654 р. У Переяславська рада 1654 року : Історіографія та дослідження / редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич [та ін.]. – К.: Смолоскип, 2003. – XX+890 с., 91–155.
23. Яснопольский М. О географическом распределении государственных доходов и расходов в России. — К. : В.И. Завадзкій, 1890.

Саух П. Ю.,
*доктор філософських наук,
професор, академік НАПН України*

ОСВІТА І НАУКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ. ВИКЛИКИ І ВІДПОВІДІ

Освіта і наука, як все наше суспільство, переживає непрості часи. Широкомасштабне вторгнення Росії, розпочате 24 лютого 2022р. завдало і продовжує завдавати потужного руйнівного впливу на інфраструктуру, економіку країни, усі сфери життя.

Значних втрат від війни зазнала і продовжує зазнавати сфера освіти і науки, яка постала перед непередбачуваними викликами. Згідно спільного дослідження Світового банку, уряду України, Європейського Союзу і ООН «Втрати та потреби української освіти через війну» пошкоджено 3583 закладів освіти, знищено 394. Найбільша частина пошкодженого припадає на школи – 1888 шкіл. Серед закладів вищої освіти пошкоджено або зруйновано 21 % закладів, серед дослідницьких установ – 31 % від загальної кількості [1] .

Загальні втрати і збитки в секторі освіти і науки становлять понад 8 млрд. доларів США.

Усе це обумовило низку викликів в сфері освіти і науки, найбільш істотними з яких є:

– Повсякденна загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу. За висновком Дитячого фонду ООН російська агресія та сингулярні злочини в Україні створили безпосередню загрозу життю й добробуту 7,5 млн. українських дітей. Як наслідок війна обумовила вимушене масштабне переміщення